

Regeringens proposition

1978/79:193

om ersättning för utbetalda underhållsbidrag;

beslutad den 8 mars 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

Den som vid ett barns födelse är gift med barnets mor är enligt föräldrabalken att anse som far till barnet. Faderskapet kan emellertid hävas, om det visar sig oriktigt. Har det skett skall mannen enligt vad som föreslås i propositionen kunna få ersättning av staten för underhållsbidrag som han har betalt till barnet under tid då han inte bodde tillsammans med barnet. Rätten till ersättning skrivs in i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag. Enligt denna lag finns redan en motsvarande ersättningsrätt för den som felaktigt har ansetts som far till ett barn vars föräldrar inte var gifta med varandra när barnet föddes.

Reformen träder i kraft den 1 juli 1979 men gäller inte bidrag som har betalats före den 1 januari 1978.

1 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag**

Härigenom föreskrivs att 2–4 §§ lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Om faderskapet till barn fastställts genom erkännande och detta förklarats ogiltigt genom lagakraftvunnen dom, har mannen rätt att av allmänna medel återfå vad han enligt dom eller avtal utgivit i underhållsbidrag till barnet. Detsamma gäller om faderskapet fastställts genom dom och mannen efter anlitande av särskilt rättsmedel frias från faderskapet genom lagakraftvunnen dom.

Har en man enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken ansetts som far till ett barn eller har en mans faderskap till ett barn fastställts genom erkännande eller dom, men frias mannen från faderskapet, har han rätt till ersättning av allmänna medel för underhållsbidrag som han enligt 7 kap. 2 § föräldrabalken utgett till barnet.

3 §²

Ersättning enligt 1 eller 2 § skall motsvara vad mannen på grund av dom, beslut eller avtal har erlagt i underhåll för barnet. Om det finns synnerliga skäl får dock ersättningen sättas ner eller vägras.

Utöver ersättning för erlagda underhållsbidrag utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) på varje erlagt belopp från dess betalningsdag. Kan icke styrkas när underhållsbidragen betalats, beräknas ränta till skäligt belopp.

4 §

Föreligger rätt till ersättning, får mannen ej söka åter vad han utgivit av den som mottagit underhållsbidraget.

Föreligger rätt till ersättning enligt denna lag får mannen ej kräva tillbaka vad han har utgett av den som mottagit underhållsbidraget. Ej heller får staten kräva tillbaka utgiven ersättning av den som har mottagit underhållsbidraget.

¹ Senaste lydelse 1976:625.

² Senaste lydelse 1975:654.

Nuvarande lydelse

Vad som utbetalats av allmänna medel skall stanna på statsverket.

Föreslagen lydelse

Fastställs att en annan man är far till barnet får staten, om det finns särskilda skäl, kräva tillbaka utgiven ersättning av denne enligt vad som följer av hans underhållsskyldighet mot barnet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.
  2. Vad som sägs i 2 § om ersättning för utgivna underhållsbidrag till den som enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken har ansetts som far till ett barn tillämpas endast i fråga om bidrag som har betalats efter utgången av år 1977.
  3. Har någon före lagens ikraftträdande av regeringen tillerkänts ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag, har han inte på grund av denna lag rätt till ytterligare ersättning.
  4. Ersättning av allmänna medel för sådana underhållsbidrag som har utgetts före den 1 juli 1979 skall stanna på statsverket.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1978:861) om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag i den lydelse denna paragraf har erhållit genom lagen (1978:861) om ändring i nyssnämnda lag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som på grund av förordnande enligt 7 kap. 15 § föräldrabalken i mål om fastställande av faderskap utgivit underhållsbidrag till barn har rätt att av allmänna medel *återfå vad han utgivit*, om domstolen genom dom eller beslut som vunnit laga kraft skilt målet från sig utan att mannen blivit underhållsskyldig.

Vad som sägs i första stycket om rätt till ersättning av allmänna medel gäller också för det fall att underhållsbidrag utgivits på grund av att mannen i skriftlig, av två personer bevittnad handling, *som godkänts av barnavårdsnämnden*, åtagit sig att utge underhåll för tid, intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, och blodundersökningen visar att han icke kan vara fader till barnet. Är hans faderskap enligt blodundersökningen osannolikt, har han rätt till ersättning för utgivna underhållsbidrag, såvida talan om faderskapet icke väckes mot honom inom sex månader från det utlåtandet över blodundersökningen förelåg. Oavsett resultatet av blodundersökningen föreligger rätt till ersättning, om han genom lagakraftvunnen dom friats från faderskapet eller om annan man på grund av lagavunnen dom eller erkännande är att anse som fader till barnet.

Föreslagen lydelse

1 §

Den som på grund av förordnande enligt 7 kap. 15 § föräldrabalken i mål om fastställande av faderskap utgivit underhållsbidrag till barn har rätt att av allmänna medel *få ersättning härför*, om domstolen genom dom eller beslut som vunnit laga kraft skilt målet från sig utan att mannen blivit underhållsskyldig.

Vad som sägs i första stycket om rätt till ersättning av allmänna medel gäller också för det fall att underhållsbidrag utgivits på grund av att mannen i skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att utge underhåll för tid, intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, och blodundersökningen visar att han icke kan vara fader till barnet. Är hans faderskap enligt blodundersökningen osannolikt, har han rätt till ersättning för utgivna underhållsbidrag, såvida talan om faderskapet icke väckes mot honom inom sex månader från det utlåtandet över blodundersökningen förelåg. Oavsett resultatet av blodundersökningen föreligger rätt till ersättning, om han genom lagakraftvunnen dom friats från faderskapet eller om annan man på grund av lagakraftvunnen dom eller erkännande är att anse som fader till barnet.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om 7 kap. föräldrabalken¹ i den lydelse balken har erhållit genom lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken

dels att nuvarande 17 § skall betecknas 18 §,

dels att 16 § och den nya 18 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i kapitlet skall införas en ny paragraf, 17 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

16 § första och andra styckena

Har någon genom skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att till barn för vilket faderskapet skall fastställas utge underhållsbidrag för tid intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, gäller i fråga om verkställighet på grund av handlingen vad som är föreskrivet om verkställighet på grund av förbindelse att utge underhåll enligt denna balk.

Beträffande åtagande enligt första stycket skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som i lag eller annan författning är föreskrivet för fall då rätten enligt 15 § har meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn.

16 § tredje stycket

Om rätt att i vissa fall få ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag finns särskilda bestämmelser.

17 §

Om rätt för den som har betalt underhållsbidrag att få ersättning av allmänna medel finns bestämmelser i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag.

17 §

Har viss man enligt 1 kap. 1 § ansetts som barns far och fastställs att annan man är far till barnet, har den förnämnde endast om särskilda skäl föreligger rätt till ersättning av den andre för kostnader som han har haft för barnets försörjning.

18 §

Har en man haft kostnader för ett barns försörjning därför att han har varit att anse som eller antagits vara barnets far, men fastställs att en annan man är far till barnet, har den förnämnde endast om det finns särskilda skäl rätt till ersättning av den andre för kostnaderna.

¹ Balken omtryckt 1978:853.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-03-08

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, Cars, Gabriel Romanus, Tham.

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Proposition om ersättning för utbetalda underhållsbidrag, m. m.

---

1 Inledning

Har en man, vars faderskap till ett barn har fastställts genom dom eller erkännande, senare friats från faderskapet, kan han få ersättning av allmänna medel för underhållsbidrag som han har betalt till barnet. Bestämmelser om detta finns i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag. En man som direkt på grund av lag har ansetts som far till ett barn därför att han har varit gift med barnets mor har däremot inte någon motsvarande rätt, grundad på lag, att efter faderskapets hävande få ersättning för utgivna underhållsbidrag. I sådana fall kan dock regeringen efter en särskild prövning bevilja mannen ersättning av allmänna medel. Jag avser nu att ta upp frågan om att lagfästa en ersättningsrätt också i de senare fallen. Också vissa andra spörsmål som har samband med denna fråga kommer att behandlas. Under ärendets beredning i justitiedepartementet har samråd ägt rum med bl. a. företrädare för tingsrätter, länsstyrelser, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket samt advokatkåren.

2 Gällande rätt

2.1 Ersättning av allmänna medel enligt lag

Enligt 1 § i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag kan den som av domstol i mål om faderskap till barn har ålagts att interimistiskt utge underhållsbidrag få ersättning av allmänna medel för utgivna bidrag, om domstolen senare skiljer målet från sig utan att mannen åläggs underhållsskyldighet.

Ersättning kan vidare enligt samma paragraf betalas ut, om en man i en skriftlig handling, som har bevitnats av två personer och godkänts av barnavårdsnämnden, har åtagit sig att betala underhållsbidrag för tid intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger. En förutsättning för att ersättning skall utges är att blodundersökningen visar att mannen inte kan vara far till barnet eller att hans faderskap är osannolikt. I sistnämnda fall krävs dessutom att talan om faderskapet inte har väckts inom sex månader från det att utlåtandet över undersökningen förelåg. Oavsett vad blodundersökningen visar föreligger rätt till ersättning, om faderskapstalan mot mannen har ogillats eller om annan man på grund av dom eller erkännande är att anse som far till barnet.

Om en faderskapsdom ändras efter resning eller om ett faderskaps erkännande förklaras ogiltigt har enligt 2 § i lagen den som har friats från faderskapet rätt att få ersättning av allmänna medel för de bidrag han har betalt. Denna bestämmelse var en nyhet i 1969 års lag. Dessförinnan förelåg inte någon på lag grundad rätt till ersättning, men regeringen kunde efter särskild prövning bevilja ersättning.

Föreligger förutsättningarna för ersättning enligt lagen, är sökanden berättigad till full ersättning. Någon behovsprövning eller nedsättning av annan anledning förekommer således inte. Krav på ersättning preskriberas enligt de allmänna preskriptionsbestämmelserna, dvs. i allmänhet tio år efter det att bidragen har utgetts.

Enligt 3 § i lagen utgår utöver ersättning för erlagda underhållsbidrag ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635). Om det inte kan styrkas när underhållsbidragen har betalats beräknas räntan till ett skäligt belopp.

Den som har rätt till ersättning av allmänna medel får enligt 4 § inte kräva återbetalning av den som har mottagit bidragen. Vad som har betalats ut av allmänna medel skall stanna på staten.

Beslut om ersättning fattas enligt 5 § av länsstyrelsen i det län där mål om faderskapet har handlagts eller skulle ha handlagts av underrätt. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos kammarrätt. Länsstyrelserna prövar årligen sammanlagt omkring 50 ärenden.

2.2 Ersättning av allmänna medel efter särskild prövning

Om modern vid ett barns födelse är gift anses mannen i äktenskapet enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken som barnets far. Sedan den 1 januari 1977 gäller, till skillnad mot tidigare, inte någon sådan s. k. faderskapspresumtion om barnet föds kort tid efter äktenskapets upplösning genom skilsmässa. Faderskapet för mannen i äktenskapet kan hävas genom dom eller genom att mannen i viss ordning godkänner annan mans erkännande av faderskapet till barnet (1 kap. 2 § föräldrabalken).

Har mannen i äktenskapet efter t. ex. äktenskapsskillnad erlagt underhållsbidrag till barnet och fastställs senare att han inte är far till barnet, har han som

nämnts inte någon på författning grundad rätt till ersättning av allmänna medel för vad han har betalt. Lagen om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag är sålunda inte tillämplig. Regeringen kan emellertid efter särskild prövning bevilja mannen ersättning av allmänna medel. Bidrag som har betalats för mer än tio år sedan ersätts dock inte. Ränta på ersättningsbeloppet medges inte.

Utbetald ersättning stannar alltid på statsverket. Något återkrav mot den som har mottagit bidragen eller mot den verkliga fadern förekommer således inte.

Ansökningar om ersättning handläggs inom justitiedepartementet. Under åren 1973–1978 prövade regeringen 12 ärenden, varav 11 ärenden bifölls helt eller delvis. Enbart under år 1978 bifölls sex ansökningar. Sedan år 1973 har sammanlagt omkring 100 000 kr. utbetalts.

2.3 Ersättning från den verkliga fadern

Enligt 7 kap. 17 § föräldrabalken i lydelse fr. o. m. den 1 juli 1979 (SFS 1978:834) har den som enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken har ansetts vara far till ett barn, dvs. moderns make, endast om det finns särskilda skäl rätt att kräva ersättning för kostnader för barnets försörjning från den man som senare förklaras vara barnets far. Det kan röra sig både om kostnader som den felaktigt utpekade mannen har haft under äktenskapets bestånd och om underhållsbidrag som han har betalt efter skilsmässa.

Den bestämmelse som nu är upptagen i 7 kap. 17 § föräldrabalken gäller sedan den 1 januari år 1977. Dessförinnan fanns inte någon lagregel som berörde rätten till ersättning från den verkliga fadern för kostnader för barns försörjning. Genom ett par domstolsavgöranden (NJA 1968 s. 183 och NJA 1975 s. 330) hade emellertid slagits fast att mannen i äktenskapet var berättigad till ersättning av den verkliga fadern både för kostnader för barnets försörjning under äktenskapet och för underhållsbidrag som hade betalats ut efter skilsmässa.

Genom den nu berörda bestämmelsen begränsades alltså möjligheten till återkrav i förhållande till vad som tidigare hade gällt enligt praxis. Enligt förarbetena till lagrummet (prop. 1975/76:170 s. 186) torde särskilda skäl för återkrav kunna föreligga om den verkliga fadern har haft skäl att misstänka att han är far till barnet men har undandragit sig att medverka till att faderskapsfrågan avgörs. Däremot torde återkrav normalt få anses uteslutet, om maken trots vetskap eller misstanke om det rätta förhållandet dröjer med att väcka talan om att han inte skall anses som far.

När det gäller den som genom dom eller erkännande har förklarats vara far till ett barn men senare frias från faderskapet finns det inte någon bestämmelse som ger honom rätt att av den verkliga fadern kräva tillbaka kostnader som han har haft för barnet. I den mån den förste mannen har rätt till ersättning av allmänna medel enligt 1969 års lag för utgivna underhålls-

bidrag torde han emellertid inte kunna vända sig mot den verklige fadern (jfr högsta domstolens dom den 19 juli 1978 nr DT 22).

3 Föredraganden

Rätten för en man som har friats från faderskapet till ett barn att få ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag har vuxit fram stegvis. Redan år 1917 infördes i lag en bestämmelse som gav den oriktigt utpekade fadern till ett barn med ogift mor rätt till ersättning av allmänna medel för underhållsbidrag som en domstol interimistiskt hade ålagt honom att betala. Rätten till ersättning för erlagda underhållsbidrag har sedan utvidgats vid flera tillfällen. År 1969 fördes bestämmelserna i ämnet över från föräldrabalken till den nuvarande lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag.

Lagen är inte tillämplig om faderskapet enligt 1 kap. föräldrabalken har varit grundat på att mannen var gift med barnets mor när barnet föddes. Som har berörts i avsnitt 2 kan dock regeringen efter särskild prövning bevilja mannen ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag sedan han har friats från faderskapet.

Enligt min mening finns det inte anledning att göra skillnad mellan sådana faderskap som har grundats på mannens äktenskap och sådana som har fastställts genom dom eller erkännande, när det gäller rätt till ersättning för utgivna underhållsbidrag. Att likställa dessa fall ligger i linje med den lagstiftning som år 1976 genomfördes på faderskapsrättens område. Jag anser därför att det nu är dags att i lag föra in en ersättningsrätt också för de män för vilka det faderskap som har upphävts har grundats direkt på lag. Den nuvarande möjligheten till ersättning för dessa män är f. ö. inte allmänt känd, något som leder till att i praktiken lika fall inte behandlas lika. En ytterligare fördel med förslaget är att handläggningen av skilda ersättningsfall kan göras enhetlig.

Ersättning enligt 1969 års lag avser som nämnts underhållsbidrag och betalas alltså inte för kostnader som mannen har haft medan han bodde tillsammans med barnet (se rättsfallsreferat från regeringsrätten och kammarrätterna år 1976 R 76 2:15). Samma princip följs i regeringens praxis beträffande ersättning till män som var gifta med barnets mor när barnet föddes. När nu en rätt till ersättning för dessa män blir lagfäst bör denna princip behållas. Att ge ersättning för de nämnda kostnaderna skulle föra för långt och kan inte heller anses sakligt påkallat.

Jag föreslår alltså att bestämmelser införs i lag om att mannen i äktenskapet, sedan han har friats från faderskapet, har rätt till ersättning av allmänna medel för underhållsbidrag som han har utgett under tid då han inte varaktigt bodde tillsammans med barnet. Bestämmelserna bör tas in i 1969 års lag och samordnas med bestämmelserna om rätt till ersättning för män vars faderskap har fastställts genom dom eller erkännande.

Ersättningen bör i princip svara mot vad mannen faktiskt har betalt till barnet i bidrag i enlighet med dom, domstolsbeslut eller avtal. Det kan emellertid inte uteslutas att mannen just på grund av rätten till ersättning av allmänna medel har gått med på att erlægga ett alltför stort bidrag eller avsiktligt har dröjt en längre tid med att reda upp faderskapsfrågan. Jag föreslår med tanke på sådana fall en föreskrift i 1969 års lag som gör det möjligt att sätta ner eller vägra ersättning av allmänna medel om det finns synnerliga skäl. Denna föreskrift bör gälla samtliga ersättningsfall enligt lagen.

Har en man rätt till ersättning av allmänna medel får han enligt 1969 års lag inte kräva tillbaka utgivna underhållsbidrag av den som har mottagit bidragen. Denna regel bör behållas och gälla också den man som har ansetts som far till ett barn därför att han har varit gift med modern. Har ersättning betalats av allmänna medel, bör inte heller staten ha någon återkravs rätt gentemot bidragsmottagaren. Också detta stämmer med vad som redan gäller enligt 1969 års lag.

F. n. kan staten enligt 1969 års lag inte heller rikta sig mot den verkliga fadern till barnet för att få tillbaka utgiven ersättning. Det lämpliga i denna regel kan ifrågasättas när nu rätten till ersättning enligt lagen utvidgas. Man kan enligt min mening inte bortse från risken att avsaknaden av varje återkravsmöjlighet skulle kunna fresta den verkliga fadern att förhålla faderskapsfrågans avgörande för att på så sätt låta det allmänna svara för underhållskostnaden så länge som möjligt.

Enligt 7 kap. 17 § föräldrabalken (SFS 1978:834) kan den som senare fastställs vara far till ett barn vilket föddes medan modern var gift åläggas återbetalningsskyldighet mot mannen i äktenskapet för kostnader som denne har haft för barnets försörjning, dock endast om det finns särskilda skäl. Det synes mig lämpligt att knyta an till denna regel och under i princip samma förutsättning göra den verkliga fadern skyldig att gottgöra staten, när det allmänna har ersatt mannen i äktenskapet för underhållsbidrag som denne har betalt till barnet. Jag föreslår att en bestämmelse om detta förs in i 1969 års lag. Den bör emellertid tillämpas med återhållsamhet. Bestämmelsen bör också ses mot bakgrund av att preskriptionstiden för skyldigheten att utge underhållsbidrag – och därmed naturligen också för en skyldighet att gottgöra staten för ersättning för bidrag – genom en lagändring år 1978 har förkortats till tre år (7 kap. 8 § föräldrabalken i lydelse fr. o. m. den 1 juli 1979, SFS 1978:834).

För att regleringen skall bli enhetlig föreslår jag att de nu nämnda föreskrifterna om återbetalningsskyldighet görs tillämpliga också när en man som inte har varit gift med barnets mor frias från faderskapet. Om det finns särskilda skäl – men endast då – bör alltså denne man kunna kräva ersättning av den verkliga fadern för kostnader som han har haft för barnets försörjning. Under samma förutsättning bör staten kunna fordra gottgörelse av fadern när ersättning av allmänna medel har lämnats för oriktigt utgivna underhållsbi-

drag.

Kostnaderna för det allmänna till följd av reformen är svåra att uppskatta men torde bli begränsade. Visserligen måste antas att efter en lagreglering ersättning kommer att utges i fler fall än f. n. Å andra sidan torde 1976 års lagändringar i fråga om faderskapsrätten ha lett till att färre underhållsbidrag än tidigare betalas av män som var gifta med barnets mor men vars faderskap sedan har hävts. Som nämnts gäller sålunda numera dels att faderskap för mannen aldrig grundas på att barnet föds inom viss tid efter en skilsmässa från modern, dels att ett faderskap som har uppkommit under äktenskapet kan hävas utan domstols medverkan, genom godkännande av att annan man har erkänt faderskapet.

Rätten att kräva ersättning av staten enligt 1969 års lag är endast underkastad den allmänna tioårspreskriptionen. Av kostnadsskäl bör det inte komma i fråga att nu i efterhand ge en praktiskt taget ovillkorlig rätt till ersättning för bidrag som har erlagts för flera år sedan. Jag föreslår därför att den utvidgade ersättningsrätten får avse enbart bidrag som har betalats efter utgången av år 1977. Anspråk på bidrag som har utgetts dessförinnan kan fortfarande prövas av regeringen i särskild ordning.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
2. lag om ändring i lagen (1978:861) om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
3. lag om ändring i lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken.

5 Specialmotivering

5.1 Förslagen till lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag och till lag om ändring i lagen (1978:861) om ändring i nämnda lag

1 §

I *första stycket* har gjorts en redaktionell ändring som hänger samman med det föreslagna nya, första stycket i 3 §.

En förutsättning för rätt till ersättning för underhållsbidrag som har utgetts på grund av avtal är f. n. enligt *andra stycket* att avtalet är skriftligt, bevitnat av två personer och godkänt av barnavårdsnämnden. Efter de ändringar i föräldrabalken som träder i kraft den 1 juli 1979 kommer emellertid balken endast i undantagsfall att ge anledning till godkännande av underhållsavtal från barnavårdsnämnds sida. Med hänsyn till detta har enligt förslaget kravet

på nämndens godkännande frånfallits för rätt till ersättning enligt förevärande paragraf. Den möjlighet att vägra eller att sätta ner ersättning som föreslås i 3 § första stycket torde vara en tillräcklig spärr mot att ersättning utbetalas i fall då det framstår som omotiverat.

2 §

I paragrafen regleras nu rätten till ersättning av allmänna medel för den som genom dom eller erkännande har förklarats vara far till ett barn och betalt underhållsbidrag till barnet men som senare frias från faderskapet. I förslaget har paragrafen omarbetats så att den ger rätt till ersättning också när det upphävda faderskapet enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken har varit grundat på mannens äktenskap med modern.

För att ersättning skall medges krävs enligt första meningen att mannen har friats från faderskapet till barnet. Om mannen vid barnets födelse var gift med modern kan detta ha skett antingen genom att domstol har förklarat att mannen inte är far till barnet eller genom att mannen har godkänt annan mans erkännande av faderskapet till barnet (1 kap. 2 § föräldrabalken). Har det tidigare faderskapet fastställts genom erkännande krävs att domstol har ogiltigförklarat erkännandet (1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken). Om faderskapet har fastställts genom dom kan mannen frias endast genom en ny dom, sedan han har fått resning e. d. I de fall mannen stöder sig på en dom krävs att denna har vunnit laga kraft.

Rätten till ersättning gäller underhållsbidrag som mannen enligt 7 kap. 2 § föräldrabalken har utgett till barnet. I denna paragraf (i dess lydelse fr. o. m. den 1 juli 1979) anges de huvudsakligen då en förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag. Gemensamt för dessa är att skyldighet att utge bidrag finns endast när föräldern inte sammanbor med barnet. En far som sammanbor med sitt barn kan med stöd av 7 kap. 6 § föräldrabalken (i kapitlets nya lydelse) åläggas att betala underhållsbidrag om han har försummat sin skyldighet att bidra till barnets uppehälle. Hänvisningen till 7 kap. 2 § utesluter emellertid sådana bidrag från ersättningsrätten.

Utan särskild föreskrift torde framgå att ersättning enligt paragrafen kan lämnas endast när det faderskap som senare visade sig felaktigt har varit bestämt enligt svensk rätt eller i varje fall vid svensk domstol. Det bör alltså inte komma i fråga att medge ersättning till en man som på grund av ett utländskt avgörande eller utländska presumptionsregler felaktigt har gällt som far till ett barn.

3 §

I första stycket, som saknar motsvarighet i gällande rätt, har tagits in

bestämmelser som anger storleken av den ersättning som skall utges. Bestämmelserna är gemensamma för de ersättningsfall som regleras i 1 och 2 §§.

Huvudregeln är att ersättningen skall motsvara vad mannen på grund av dom, beslut eller avtal har betalt i underhåll för barnet. Att ersättning utges endast för underhåll i form av bidrag framgår redan av 1 och 2 §§. Ersättningsrätten påverkas inte av att bidragen har erlagts till en allmän försäkringskassa i stället för till barnet, såsom återbetalning av utgivna bidragsförskott (se 15 och 16 §§ lagen 1964:143 om bidragsförskott). I den mån mannen ännu inte har betalt tillbaka förskotterade bidrag kan försäkringskassan med stöd av 18 § bidragsförskottslagen efterge återkravet (se uttalande av lagrådet, prop. 1978/79:12 s. 416).

Enligt andra meningen kan ersättningen sättas ner eller vägras om det föreligger synnerliga skäl. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen. Den torde främst kunna få betydelse inom området för den utvidgade ersättningsrätten enligt 2 §. Som framgår av bestämmelsens ordalydelse är den tänkt att tillämpas endast i rena undantagsfall, främst när man kan misstänka att parterna på ett illojalt sätt har velat utnyttja möjligheten till ersättning av allmänna medel.

Andra stycket motsvarar nuvarande 3 § i 1969 års lag.

4 §

Enligt *första stycket* gäller f. n. att den man som är berättigad till ersättning av allmänna medel inte får kräva tillbaka de underhållsbidrag han har betalt av den som har mottagit bidragen. Denna bestämmelse har behållits i sak. Den har kompletterats med en föreskrift om att inte heller staten har rätt att kräva tillbaka vad som har utgetts av allmänna medel från den som har mottagit underhållsbidragen. Detta överensstämmer med vad som gäller på grund av den nuvarande bestämmelsen i *andra stycket* om att belopp som har betalats av allmänna medel skall stanna på statsverket.

Bestämmelsen i *andra stycket* har i förslaget ersatts av en ny som rör möjligheten för staten att kräva tillbaka utgiven ersättning av den man som senare visar sig vara barnets far.

Den nya bestämmelsen innebär till en början att återkrav får göras inom ramen för faderns underhållsskyldighet mot barnet. Av detta följer att återkravet inte kan avse högre belopp än fadern hade kunnat förpliktas att utge i underhållsbidrag. En annan konsekvens blir att återkravet liksom fordran på underhåll preskriberas efter tre år, enligt 7 kap. 8 § föräldrabalken. Utgångspunkten för beräkningen av preskriptionstid är den tid till vilken de ersatta underhållsbidragen hänför sig, inte den tidpunkt då ersättningen betalades ut.

Enligt bestämmelsen krävs emellertid också att särskilda skäl skall föreligga för att återkrav skall få göras. Som förut har framhållits bör staten

använda sig av återkravsrätten med försiktighet. I första hand bör återkrav kunna riktas mot en man som har förhalat utredningen av faderskapsfrågan (jfr uttalanden i prop. 1975/76:170 s. 186, återgivna i avsnitt 2.3). Statens krav på ersättning bör också anpassas så att faderns möjligheter att utge underhållsbidrag i framtiden inte äventyras.

Frågan om återkrav handläggs enligt 5 § av länsstyrelsen. Denna bör också bevaka statens återkravs rätt mot den verkliga fadern och vid behov föra talan mot denne vid domstol.

I kraftträdandebestämmelser

I *punkt 1* föreskrivs att de föreslagna ändringarna skall träda i kraft den 1 juli 1979. Som jag har sagt i den allmänna motiveringen bör det dock inte komma i fråga att i efterhand ge ersättning till den, som enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken har ansetts som far till ett barn, för de bidrag som han har erlagt för flera år sedan. En särskild föreskrift om detta har tagits upp i *punkt 2*. Den innebär att ersättningsrätten endast avser bidrag som har betalats efter utgången av år 1977.

I *punkt 3* föreskrivs att den som av regeringen har tillerkänts ersättning efter särskild prövning inte med stöd av lagen kan begära ytterligare ersättning.

Enligt 4 § andra stycket i gällande lydelse av 1969 års lag skall ersättning enligt lagen stanna på statsverket. Denna föreskrift bör alljämt gälla i fråga om ersättning för sådana underhållsbidrag som har betalats före ändringslagens ikraftträdande. Detta framgår av *punkt 4*. Den nya möjligheten för staten att kräva tillbaka ersättning kommer alltså inte att bli tillämplig i dessa fall. Punkt 4 gäller även ersättning som har erlagts till en man vars faderskap har varit grundad på lag.

5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken

7 kap.

16 och 17 §§

Till 17 §, som är ny, har med vissa redaktionella ändringar förts över bestämmelsen i nuvarande 16 § tredje stycket.

18 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 17 §. Enligt gällande lydelse har den man som enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken felaktigt har ansetts som far till ett barn endast om det finns särskilda skäl rätt att kräva ersättning av den verkliga fadern för kostnader som han haft för barnets försörjning. Denna regel har enligt förslaget utvidgats till att avse alla de fall då en man felaktigt har varit

att anse eller antagits vara far till ett barn och i denna egenskap har haft kostnader för barnet. Härigenom uppnår man en samordning med den förut föreslagna återkravsregeln i 4 § andra stycket i 1969 års lag. Denna regel gäller emellertid – till skillnad mot förevarande paragraf – endast kostnader i form av underhållsbidrag. Det kan tilläggas att också den nu aktuella återkravs-rätten är underkastad den treåriga preskriptionstiden enligt nya 7 kap. 8 § föräldrabalken.

Om bidragsförskott har erlagts till barnet under den tid då den förste mannen var underhållsskyldig, uppkommer bl. a. frågan om den verkliga fadern kan förpliktas att för denna tid utge underhållsbidrag till barnet för att försäkringskassan från honom skall kunna få tillbaka bidragsförskotten eller en del av dem med stöd av 15 § bidragsförskottslagen. Det får anses bäst förenligt med förevarande paragraf och 4 § andra stycket i 1969 års lag att bidragsskyldighet åläggs endast om det finns särskilda skäl, till den del bidragsförskotten till beloppen inte överstiger vad som skulle ha återbetalts av den som först ansågs som barnets far (jfr högsta domstolens dom den 19 juli 1978, DT 22).

Ikraftträdande

Lagen avses träda i kraft den 1 juli 1979, dvs. den dag då lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken träder i kraft. Utan uttrycklig bestämmelse torde emellertid gälla att återkravs-rätten för män vars faderskap har varit grundat på dom eller erkännande skall bedömas enligt äldre rätt när fråga är om ersättning för bidrag eller andra kostnader som har erlagts före ikraftträdandet (jfr högsta domstolens dom den 29 mars 1978, DT 3). I fråga om sådana kostnader blir alltså 7 kap. 18 § inte tillämplig.

6 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
2. lag om ändring i lagen (1978:861) om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
3. lag om ändring i lagen (1978:853) om ändring i föräldrabalken.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

